

תענית אסתר ופורים המשולש

תענית אסתר

תענית אסתר אינה ככל התעניות שבשנה, שהם על חורבן הבית, אלא היא תענית זכר לתענית שהתענו בימי מרדכי ואסתר, וזכר לנס. לכן תענית זו קלה יותר, ומקילין בה למי שקצת חולה, אבל הבריאים אסור להם לפרוץ גדר ממנהג ישראל, וחייבים להתענות ביום זה. גם יום זה הוא יום גדול להתקבל תפלתו, ומקובל מהספרים הקדושים שביום תענית אסתר יש לומר מזמור אילת השחר ולבקש בקשתו ותתקבל תפלתו.

מנהג ישראל שלא לאכול ולשתות כלל עד לאחר המגילה. אבל מי שקשה עליו יכול להקל לשתות מים, ואם אינו מספיק לו, יכול לאכול פירות כמה שירצה, וכן שתיה קפה ותה וכדו', ואם גם זה אינו מספיק יכול לאכול מזונות עד כביצה, ואם מרגיש חלש מאוד, חלילה להקל במצות ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ויכול לאכול סעודה ממש לפני המגילה, אבל יעמיד שומר שיזכיר לו לשמוע מקרא מגילה.

סעודת פורים בערב שבת

בשנה זו יחול פורים דפריזין בערב שבת, ויש בזה נפקא מינא רק לענין סעודת פורים, שאסור להתחיל סעודה לאחר חצות מפני כבוד השבת, לכן יש להתחיל לכתחילה סעודת פורים לפני חצות, ואפשר לסיים לאחר חצות. ואם קשה לבני המשפחה לסיים את משלוחי המנות ושאר מצוות לפני חצות, אפשר להקל להתחיל לפני שעה עשירית, שהוא בערך לפני שעה שלוש אחרי הצהרים, ובדיעבד מי שלא הספיק יכול להתחיל אחר שעה עשירית. אבל צריך לזכור כלל גדול מאוד בדין זה, שלא העיקר מתי מתחילים, אלא העיקר כמה אוכלים. מי שאוכל לפני חצות, וממלא כרסו באופן שלא יוכל לאכול סעודת שבת לתאבון נהג שלא כראוי, ומי שאכל לאחר חצות לפני שעה עשירית, ואכל מעט ויכול לאכול סעודת שבת בתאבון נהג כראוי. וראוי לחזור ולשנן פעמים רבות לעצמו, שמידת הכעס היא מידה מגונה ומושחתת ביותר, ושכיח שביום כזה בעל הבית יכעס על בני ביתו אם הסעודה לא מכונה מזמן לפני חצות וכדו'. ויש להזהר. וידוע מה שאמר פעם הרה"ק ה"אהבת ישראל" זיע"א בערב פסח: "משהו כעס - חמור יותר ממהו חמץ"!

פורס מפה ומקדש

ויש נוהגים לשלב סעודת שבת עם סעודת פורים, דהיינו שנוטלים ידים סמוך לשבת לסעודת פורים, אבל לא מקבלים על עצמם קדושת שבת, שהרי סעודת פורים צריכה להיות ביום שישי, ולאחר פלג המנחה פורסים מפה על השולחן, והנשים מדליקות נרות ועושים קידוש, וממשיכים בסעודת שבת, ולאחר הסעודה מתפללים מעריב ויוצאים גם ידי סעודת שבת. וכיון שיש הרבה פרטים במנהג זה, ורובם אין נוהגים כן, לא הארכנו בדין זה. ומי שלא נהגו אבותיו בזה, אין ראוי לשנות מנהג אבותיו, כי מנהג זה יש בו הרבה מכשולות. אבל מי שנהגו אבותיו כן, יכול לנהוג כך, ויברר בדיוק מה הן ההלכות לעשות כן. אבל יש להזהר ביותר, שאם חלילה ישתכר ולא יוכל לקדש לכבוד שבת ולהתפלל ערבית של שבת, יצא שכרו בהפסדו הגדול. ומטעם זה לא נהגו ישראל מנהג זה.

פורים של מוקפין שחל בשבת

בשנה זו חל פורים דמוקפין [בירושלים] בשבת, והוא נדיר מאוד, ונקרא פורים המשולש. בתחלה נסביר מדוע נקרא פורים המשולש. דהנה כל מצוות פורים הם: א. מקרא מגילה. ב. מתנות לאביונים. ג. סעודת פורים. ד. משלוח מנות. ה. תפלות היום, דהיינו על הניסים בכל התפילות, קריאת התורה של פורים. והנה כשחל פורים בשבת בירושלים [בשאר ערים לעולם לא יחול יד בשבת לפי חשבון הלוח], אסרו חכמים לקרוא בשבת את המגילה, שמא ילך ללמוד קריאת המגילה ויטלטלה ברשות הרבים, או מרשות היחיד לרשות הרבים. אבל לא בטלה קריאת המגילה, כי חז"ל למדו שמותר להקדים קריאת המגילה מיום יא באדר, והיו נוהגים בימי חז"ל בכפרים שלא ידעו לקרא את המגילה, להקדים לקרוא בכרכין לפני פורים, אבל לאחר טו באדר אי אפשר לקרוא, שלא תקינו בית דין של מרדכי לקרוא את המגילה אלא בימים יא – טו באדר, לפיכך בהכרח מקדימים לקרוא את המגילה בערב שבת.

דיני מצות פורים לבני ירושלים

וכיון שהקדימו את קריאת המגילה ליום שישי, הקדימו גם את המתנות לאביונים ליום שישי, כי לעולם מתנות לאביונים הוא ביום קריאת המגילה, שעניי העניינים נשואים לקריאת המגילה, שאז רגילים לקבל מתנות לאביונים. ותניא בירושלמי, שסעודת פורים דוחים ליום ראשון. והטעם שאין עושים סעודת פורים בשבת אמרו בירושלמי, כיון שכתוב במגילה שתקנו בית דינו של מרדכי שיהיו "ימי משתה ושמחה", ושבת היא קדושה מה' יתברך. והטעם שאין מקדימים סעודה ליום שישי, כי עוד לא היה הנס ב"ד במוקפין, אבל לאחר הנס אפשר לעשות סעודה. אבל קריאת מגילה תקנו לכתחלה לקרוא בימים יא – טו, וכיון שסעודת פורים ביום ראשון, גם משלוח מנות הוא ביום ראשון, כיון שלעולם משלוח מנות הוא ביום שעושים סעודת פורים, כדי שיהיה להם במה לעשות סעודת פורים. אבל תפילות היום הוא רק בט"ו בשבת, כיון שהוא היום באמת של פורים. נמצא שפורים מחולק לשלושה ימים, ביום שישי קריאת המגילה ומתנות לאביונים, בשבת קריאת התורה של פורים ועל הניסים. וביום ראשון, סעודת פורים ומשלוח מנות.

ויש אומרים שיש לעשות סעודת פורים בשבת, כיון שהגמרא שלנו חולקת על הירושלמי, ולדבריהם גם משלוח מנות שולחים בשבת, ולשיטתם אין פורים משולש אלא ביום שישי ושבת בלבד, והיו גדולי ירושלים שנהגו כן, אבל רוב הפוסקים סוברים שיש לעשות ביום ראשון.

חידוש של המשך חכמה – סעודה רק במוצאי שבת

והמשך חכמה הקשה, איך אפשר לעשות סעודת פורים ביום ראשון, והרי דרשו חז"ל שלא יעבור זמן קריאתה ל"ז, והוא הדין לשאר המצוות. ומחדש המשך חכמה, שכיון שאצל הגויים הלילה הולך אחר היום, גם בזמן ההוא הנס היה במוקפין ביום טו ובלילה שלאחריו, לכן ליל טז הוא עוד בכלל יום ט"ו של הנס, לכן מפרש המשך חכמה, שכונת הירושלמי לעשות סעודת פורים בירושלים שחל טו בשבת, אך ורק בליל טז, דהיינו במוצאי שבת, והוא הזמן היחיד, ולא ביום ראשון. וחסידים ואנשי מעשה יוצאים ידי כל הדעות לעשות סעודה גם בשבת וגם ביום ראשון.

בן ירושלים, צריך להזהר שלא לבוא ביום שישי לעיר פריזין

וכיון שבני ירושלים חייבים במצוות היום בשבת וביום ראשון, מי שהוא בן ירושלים ובא לעיר אחרת ביום שישי להשאר שם בשבת, למרות שמקיים מצוות קריאת מגילה ומתנות לאביונים, אבל מאבד שאר מצוות היום, כיון שאינו בירושלים פקע ממנו דין ירושלים, ואינו בן פריזין. לכן מי שבא לבני ברק או לעיר אחרת מירושלים לשבת, יש לו לבוא בליל שישי, או לפי החזון איש ביום חמישי אחרי הצהרים.

הפטרה שונה בין ירושלים לשאר ערי ישראל

עוד דבר נדיר יהיה בשנה זו, שבשבת טו באדר תהיה ההפטרה בירושלים שונה מההפטרה בשאר ערי ישראל, שבירושלים יפטירו את ההפטרה של פרשת זכור, ובשאר הערים את ההפטרה של שבת תצוה. ולמרות שגם בשבת ח' אדר הפטירו בירושלים הפטרת זכור, מפטירין שוב הפטרה של פרשת זכור.